

“Het pensioenstelsel uitlegbaar maken”

Speech Harman Korte voor Zomerseminar pensioen politieke jongerenorganisaties op 28 augustus 2012 te Rotterdam

Dames en heren,

Met hartelijke dank aan de organisatoren van deze bijeenkomst, maak ik graag gebruik van deze gelegenheid een bijdrage te leveren aan de opinievorming over de toekomst van ons pensioenstelsel.

Wat mij in het bijzonder aanspreekt in de uitnodiging is om bij deze gelegenheid de blik op de lange termijn te werpen, los van de beperkingen van het hier en nu. We mogen ons even losmaken van discussies over de onderdekking van bestaande aanspraken en overgangsproblemen van het hier en nu naar een optimaal pensioenstelsel.

Mijn invalshoek is de uitlegbaarheid van het stelsel. Ja, dat begrijp ik, zult u denken, de AFM heeft immers onder andere tot taak toezicht te houden op naleving van informatieverplichtingen van pensioenfondsen en pensioenverzekeraars.

En hoe begrijpelijker het stelsel, des te makkelijker wordt effectieve communicatie met de belanghebbenden, de deelnemers, de verzekerden, de slapers en de gepensioneerden.

Dat klopt, en bovendien is er naar mijn mening nog een veel belangrijker reden om uitlegbaarheid als invalshoek te nemen. Ik heb het namelijk over uitlegbaarheid in brede zin. Daar bedoel ik mee dat het niet alleen goed mogelijk is de belanghebbenden het stelsel te laten begrijpen, maar ook dat het goed mogelijk is bij belanghebbenden begrip te kweken voor de keuzes die in het stelsel gemaakt zijn.

Begrip voor wordt bepaald door de aanvaardbaarheid van de werking, door percepties van redelijkheid en eerlijkheid. Dat begrip voor, is het draagvlak, dat voor het stelsel onontbeerlijk is.

Laat het overigens duidelijk zijn dat het niet de rol van de toezichthouder is om stelselkeuzes te maken, en ook niet om het draagvlak voor bepaalde keuzes vast te stellen. Wel zien we ons als toezichthouder gelegitimeerd om de gevolgen van keuzes transparant te maken en een inschatting van het daarvoor te verkrijgen draagvlak te geven.

Ik ga met u langs een reeks kenmerken van ons stelsel met de vraag: kunnen we dat uitleggen?

- Verplicht inkomensgerelateerd sparen voor de oude dag (bovenop een een collectieve basisvoorziening in de vorm van de AOW).

Ja, dat we kunnen goed uitleggen. De praktijk in andere landen laat zien dat sparen zonder verplichting “to little and to late” wordt om een grote terugval in inkomen na pensionering te voorkomen. Een goede case voor een paternalistische benadering. Hierbij plaats ik overigens wel de kanttekening dat weer wat minder goed uitlegbaar is waarom de verplichting dan maar voor een deel, en niet voor alle actieven geldt.

In het vervolg beperk ik mij dan ook tot de uitlegbaarheid verschillende aspecten van de tweede-pijler.

- Verplicht collectief “sparen” en delen van risico’s met een afgebakende groep van belanghebbenden.

Zo breed geformuleerd kunnen we over uitlegbaarheid alleen maar zeggen: dat hangt ervan af, en daarom pik ik er wat specifieke elementen uit. Eerst het delen van risico’s. Als er risico’s gedeeld worden in een groep waarin voor alle belanghebbenden de kansen en gevolgen van het optreden van de risico’s gelijk zijn, is de risicodeling neutraal, en op voorhand een goed uitlegbaar nuttig element van het stelsel. Spannender wordt het als de kansen en gevolgen niet gelijk zijn, en daarmee geen rekening wordt gehouden in de premie. De risicodeling is dan niet neutraal. En dan betekent verplichte deelname op voorhand een verwachte subsidie van het ene deel van de groep aan het andere deel. Dit doet zich uitdrukkelijk voor bij het langlevensrisico.

- Impliciete subsidiëring tussen deelgroepen met uiteenlopende levensverwachting:
 - Van mannen aan vrouwen
 - Van ongezond levenden (bijv. rokers), aan gezond levenden (bijv. niet-rokers)
 - Van laagopgeleide mensen, aan hoogopgeleiden
 - Van mensen met lage inkomens, aan mensen met hoge inkomens,
 - Van mensen met een in aanleg zwak gestel, aan in aanleg sterke mensen.

- etc.

Bij een deel van deze onbedoelde, de facto subsidiëring zal het algemene gevoel zijn dat dat uitlegbaar is. Ik schat in dat dat in ieder geval geldt voor de subsidie van mannen aan vrouwen, en de lifestyle-doorwerking. Bij de andere impliciete subsidiestromen zullen meer wenkbrauwen omhoog gaan. In een discussie over een optimaal stelsel horen mijns inziens alle impliciete subsidiestromen benoemd te worden, en op hun uitlegbaarheid getoetst. Is er geen draagvlak voor, dan moeten we proberen die stromen te stoppen. Dit is overigens – ik ben het mij bewust – makkelijker gezegd dan gedaan. De oplossing is uitdrukkelijk niet om het bestaan van de subsidiestromen te verzwijgen. Het pensioenstelsel van de toekomst is niet een stelsel dat overleeft bij de gratie van het onbekend blijven van ingebouwde, onbedoelde subsidiestromen waarvoor onvoldoende draagvlak is.

Een ander voorbeeld van relatief onbekende subsidiestromen zit in de doorsneepremiesystematiek, die in de regel door bedrijftakpensioenfondsen wordt toegepast. Het is premieheffing met een voor alle deelnemers gelijk percentage van de pensioengrondslag. De opbrengst moet in totaal kostendekkend zijn, maar per individuele deelnemer is de opbrengst dan niet kostendekkend. Immers het voor een individuele deelnemer kostendekkende premiepercentage voor een gelijkblijvende pensioenopbouw loopt op naarmate een deelnemer ouder wordt. De doorsneepremie is hoger dan kostendekkend voor jongeren, en lager dan kostendekkend voor ouderen. Deze subsidie van jong aan oud is goed uitlegbaar als alle deelnemers hun hele loopbaan in hetzelfde fonds pensioen blijven opbouwen. Iedere subsidiërende jongere wordt dan immers op den duur een gesubsidieerde oudere. En het voordeel van het uniforme percentage is dat de loonkosten van ouderen niet

voortdurend oplopen. Maar de systematiek wordt minder goed uitlegbaar naarmate meer werknemers niet hun hele loopbaan in hetzelfde fonds pensioen blijven opbouwen. Moet degene die vertrekt de achterblijver subsidiëren? Er is een oplossing die zowel voorkomt dat er moeilijk uitlegbaar gesubsidieerd wordt, en die ook het voordeel van een vast percentage behoudt. Die oplossing is dat we afstappen van gelijkblijvende opbouw, en alle deelnemers de pensioenaanspraak laten opbouwen die precies bekostigd kan worden met de vaste premie. In de middelloonsystematiek: jongeren hebben een hoger opbouwpercentage dan ouderen. In het jargon: degressieve opbouw van aanspraken. Praktisch: wél een vast premiepercentage, maar geen impliciete subsidie.

Nu kom ik aan de uitlegbaarheid van de verplichting om te sparen en risico's te delen in een specifieke groep belanghebbenden, zeg in een specifiek pensioenfonds.

Dat we deelname in een collectief verplicht stellen, vind ik goed uitlegbaar, als maar geborgd is dat deelname een beter resultaat oplevert dan individueel sparen en verzekeren. De kansen daarvoor zijn volop aanwezig door schaalvoordelen en doordat wenselijke risicodeling zowel in de opbouwfase als de uitkeringsfase in de uitvoering geïntegreerd is.

(Sheet 6, verplichte deelname in een specifiek collectief)

Dat we deelname aan een specifiek collectief verplicht stellen, is naar mijn mening minder makkelijk uitlegbaar. Waarom geven we de verplicht pensioensparende werkende niet de vrijheid om zich aan te sluiten bij het collectief van zijn eigen keuze? Een keuze die bijvoorbeeld geleid kan worden door zijn voorkeur voor de specifieke regeling die dat collectief uitvoert? Bij de

verplichte ziektekostenverzekering doen we dit toch ook? Deze keuze zou met zich meebrengen dat het arbeidsvoorwaardenoverleg zich zal gaan beperken tot de vraag welk deel van de loonruimte voor premie voor collectief pensioen beschikbaar komt, en niet meer zal gaan over de inhoud van regelingen. Is dat een bezwaar? Als voordeel hiervan schat ik in dat de individuele betrokkenheid van de werkende bij zijn pensioen groter wordt, omdat hij zelf kiest voor een specifieke collectieve regeling die door een specifieke uitvoerder aangeboden wordt.

Extra moeilijk uitlegbaar vind ik de handhaving van de verplichting om in een specifiek collectief deel te nemen, als het verwachte resultaat van de deelname duidelijk slechter is dan deelname in andere collectieven. Als het inbrengen van de voor de deelnemer te betalen premie in een ander collectief voor hem een duidelijk grotere verwachte pensioenwaarde oplevert dan in het verplichte fonds of in de verplichte collectief verzekerde regeling, kan ik dan uitleggen dat dat niet mag? Dit is geen theorie. Verschillen in efficiency, effectiviteit en in de samenstelling van de bestaande populatie veroorzaken relevante verschillen in de verwachte pensioenwaarde per euro premie tussen de pensioenuitvoerders.

Dit punt geeft mij de gelegenheid te onderstrepen hoe belangrijk het is dat pensioenuitvoerders voortgaan op de weg van professionalisering, benutting van mogelijkheden voor schaalvoordelen – dus consolidatie – en voor grotere efficiency. De pensioensector heeft positief gereageerd op onze oproep tot meer kostentransparantie. Wij schatten in dat het optimale pensioenstelsel voor wat betreft het verplichte collectieve inkomensgerelateerde deel – de tweede pijler dus – het meest efficiënt door een veel kleiner aantal uitvoerders wordt uitgevoerd dan de bestaande pensioenuitvoering. Denk alleen al aan het

voordeel van minder overstapmomenten, minder waardeoverdrachten, en dergelijke. Ook een drastische vermindering van het aantal verschillende regelingen zou de efficiency zeer ten goede komen.

Ten slotte een paar woorden over bij de uitlegbaarheid van de omgang met tegenvallers, zoals schokken in de levensverwachting en op de financiële markten. Over nieuwe spelregels daarvoor is al veel gezegd en geschreven rond de totstandkoming van het pensioenakkoord en de uitwerking ervan. Bij die nieuwe spelregels maak ik mij meer zorgen over de uitlegbaarheid in enge zin - gaat het lukken om belanghebbenden het waar nodig te laten snappen – dan om de uitlegbaarheid in brede zin. Daarom zetten wij ons in om de minister van SZW te helpen bij vernieuwing van het communicatie-instrumentarium die meer begrip van de persoonlijke pensioensituatie mogelijk moet maken. En daarom zetten we ons ook in om van de jaarlijkse Pensioen3daagse, gericht op meer pensioenbewustzijn in Nederland, een succes te maken.

Ik concludeer:

- Het stelsel van de toekomst moet uitlegbaar zijn in brede zin.
- Verplicht inkomens-gerelateerd pensioensparen en verzekeren bovenop de collectieve basisvoorzieningen op minimumniveau is goed uitlegbaar en zou consequent moeten worden toegepast.
- Verplicht *in een collectief* sparen en verzekeren is uitlegbaar en zelfs wenselijk als maar verzekerd is dat dat tot betere resultaten leidt dan individueel, en als impliciete subsidiestromen in het collectief uitlegbaar zijn.

- De verplichting om in een *specifiek* collectief deelnemen is des te moeilijker uitlegbaar naarmate deelname in een ander collectief profijtelijker is.
- Het stelsel van de toekomst moet door inzet van een uitgekiend communicatie-instrumentarium ook daadwerkelijk uitgelegd worden.

Ik dank u voor uw aandacht en ben benieuwd naar vragen en commentaren.